

osmanskom vlašću, koja će zasigurno biti temelj i poticaj svim budućim istraživanjima ove tematike.

Vedran Klaužer

Branimir Brgles, *Ljudi, prostor i mijene. Susedgradsko i donjostubičko vlastelinstvo 1450. – 1700. Prilog istraživanju ruralnih društava*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2019, 311 stranica

U ožujku 2019. u izdanju Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, a unutar Biblioteke „Prinosi hrvatskom jezikoslovlju“, izdana je monografija dr. sc. Branimira Brglesa *Ljudi, prostor i mijene. Susedgradsko i donjostubičko vlastelinstvo 1450. – 1700. Prilog istraživanju ruralnih društava*. Knjiga je nastala na temelju doktorske disertacije koju je autor obranio 2015. godine. Autor na 311 stranica teksta razmatra koncept povezanosti čovjeka, mjesta i vremena, s posebnim naglaskom na implementaciju povijesne toponimije i antroponimije u različitim dijelovima strukture provedenoga istraživanja. Knjiga je podijeljena na šest poglavlja uz zasebno izdvojen popis priloga i popis vrela i literature.

Uvodnim poglavljem (7-29) autor je približio čitatelju samu strukturu monografije naglašavajući važnost različitih pristupa istraživanju te metodoloških i empirijskih obrazaca koji su rezultirali jasnim ciljevima istraživanja. Naglasio je prostor kao polazišnu točku za istraživanje koje obuhvaća dugoročne povijesne procese, topografsku i toponimijsku analizu, uz posebnosti ruralnoga prostora kao predmeta istraživanja. Samo je poglavlje podijeljeno prema historiografskim utjecajima i ključnim istraživačkim pristupima, metodama i alatima važnim za kontekstualizaciju i provedbu cjelokupnoga istraživanja. Središnji je dio poglavlja posvećen opisu istraživanoga su-

sedgradskog i donjostubičkog prostora, pregledu povijesnih zbivanja i analizi procesa dugoga trajanja, a posljednji dio najavljuje prozopografsku i antroponimijsku analizu temeljenu na izvornoj arhivskoj građi.

Drugo poglavlje, *Vrela, korpus i model istraživanja* (31-54), usmjereno je na opis i analizu korištenih vrela, ponajprije predstatističkih serijalnih vrela. Autor objašnjava pojam serijalne povijesti te navodi da je za istraživanje susedgradskoga i donjostubičkoga vlastelinstva istraživana građa iz dvadeset popisa nastalih između 1470. i 1700. godine. Donosi i popis transkribiranih vrela uz objašnjenja grafijskih utjecaja te kratica pronađenih u tekstovima uz objašnjenje unificirane podatkovne matrice, njezine prilagodbe transkripciji i dostupnim informacijama. Korištena građa odnosi se na registre crkvene desetine, urbarijalne popise i popise, odnosno registre gornice, a na njezinu je temelju provedena kvantifikacija i kvantitativna analiza da bi statistički podaci bili vidljiviji i pregledniji. Ovim je poglavljem također upozoreno na prednosti, ali i nedostatke empirijskoga istraživanja koji se mogu kriti u lošoj očuvanosti vrela ili previdu popisivača.

Slijedi poglavlje *Prostor* (57-135), koje čini jedan od središnjih dijelova monografije. Ovdje je autor detaljno razradio pitanje granica vlastelinstva u istraživanom razdoblju s naglaskom na dvije temeljne cjeline – susedgradsko vlastelinstvo s utvrdom i donjostubičko vlastelinstvo s kaštelom. Navođenjem prirodnih čimbenika kao ključnih za cjelokupnu povijest susedgradskoga vlastelinstva razmatrano je pitanje kulturnoga pejzaža kroz prizmu hidroloških, pedoloških i geoloških obilježja poplavne ravnice na kojoj se nalaze promatrana vlastelinstva. Uz pomoć studije geoloških obilježja terena i usporedbom s povijesnom građom stečen je uvid u podatke koji donose informacije o samoj primjeni tla na području susedgradsko-stubičkoga vlastelinstva. Autor

je prostor promatrao iz dijakronijske perspektive, koja se zasnivala na podacima iz vrela o prostornim cjelinama, podacima o arheološkim nalazima prostora i starim katastarskim zemljovidima. Primarni je fokus poglavlja stavljen na pokušaj rekonstrukcije promjena u prostoru i toponimijsku analizu vlastelinstava. Na temelju obrađenih izvornih vrela autor je izradio toponimijsku bazu podataka koja uključuje ponajviše ojkonime i mikrotoponime te druge važne objekte na vlastelinstvima kao što su crkve ili kurije. Kvantitativnom i kvalitativnom analizom izdvojene su važne povijesne toponimijske potvrde. Za svaki je pojedini toponim sastavljena natuknica s preciznom ubicacijom i opisom referenta, najstarijom potvrdom, motivacijom imenovanja i kategorijom toponima. Za analizu toponima korišteni su zemljovid, sekundarna literatura te određivanje motivacije za nastanak pojedinoga toponima. Analizirana je i značenjska razdioba povijesnih toponima te dijalektoška obilježja toponimijskih potvrda s naglaskom na rasprostranjenost čakavskoga i kajkavskoga dijalekta u 15. i 16. stoljeću.

Poglavlje *Ljudi u vremenu* (137-208) sastoji se od pregleda povijesti susedgradskoga i donjostubičkoga vlastelinstva u ranome novom vijeku temeljenog, među ostalim, na analizi kvantitativnih podataka iz popisa crkvenih desetina, koji daju uvid u naseljenost i poljoprivrednu proizvodnju. Uz opis političkih zbivanja i vlasničkih struktura tijekom promatranoga razdoblja, autor pozicionira vlastelinstvo u politički i geografski prostor tadašnje Slavonije. Analizom kvantitativne građe dokazan je utjecaj klimatskih promjena na ključne gospodarske procese na susedgradsko-donjostubičkom vlastelinstvu te prikazana društvena stratifikacija i struktura podložničkih posjeda vlastelinstva. Prikazan je i proces kurijalizacije te su popraćeni naseljenost i demografski trendovi u 17. stoljeću.

Sljedeća cjelina, *Stanovništvo u antroponijskom zrcalu* (211-255), promatra osob-

na i vlastita imena kao odraz prošlosti te razvoj imenske formule, odnosno imena koja sadržavaju i prezime, tj. pridjevak. Autor je analizirao osobna imena tijekom 15., 16. i 17. stoljeća te pridjevke i prezimena iz istoga razdoblja. Proučavanjem registara crkvene desetine i ostalih serijalnih vrela popraćen je razvoj imenske formule od njezinih začetaka u srednjem vijeku do 17. stoljeća. Kao i kod toponimijskih potvrda, na temelju dijalektoških obilježja, metodoloških obrazaca interdisciplinarne onomastičko-povijesne metodologije, prozopografije i istraživanja migracija analizirana su obilježja antroponijskih potvrda. Za odabrane antroponime, odnosno pridjevke i prezimena autor je sastavio natuknicu s geografskom i vremenskom odrednicom pronalaska te motivacijom nastanka pridjevka ili prezimena.

Posljednje poglavlje, *Zaključna razmatranja i okvir budućih istraživanja* (257-270), sadržava sažetak provedenog istraživanja i naglašava važnost istraživanja povijesne antroponimije i toponimije, koja utječu na shvaćanje važnosti međudnosa ruralnih društava i analiziranoga prostora. Tako su ti procesi čvrsto povezani sa samom poviješću vlastelinstava, ali i poviješću mentaliteta i svakodnevice. Za okvir budućih istraživanja autor postavlja povijesnu antroponimiju i toponimiju kao važan alat za stjecanje novih uvida u lokalnu i zavičajnu povijest određenoga prostora. Također naglašava potrebu za analizom imenskih potvrda širega povijesnog razdoblja koja će otvoriti pitanja o strukturi srednjovjekovnih posjeda i društvenih odnosa.

Na kraju monografije nalaze se *Prilozi* (273-288), u kojima je navedena i tablično prikazana transkripcija popisa crkvene desetine iz 1474. godine. *Popisom vrela i literature* (291-311) obuhvaćeni su korišteni arhivski fondovi, vrela te literatura.

Monografija *Ljudi, prostor i mijene. Susedgradsko i donjostubičko vlastelinstvo 1450.*

– 1700. *Prilog istraživanju ruralnih društava* čini bogat doprinos interdisciplinarnom istraživanju ruralnih društava i gospodarske, političke i lokalne povijesti te povijesti svakodnevice. Korištenjem serijalnih vrela i antroponimijskom i toponimijskom analizom izvorne građe autor je rekonstruirao život susjedgradskoga i donjostubičkoga vlastelinstva u ranome novom vijeku, dajući velik doprinos ovakvoj vrsti istraživanja. Otvorivši nova pitanja i teme vezane za ovakav vid istraživanja, približio je čitatelju društvenu i gospodarsku dinamiku analiziranoga prostora te zaokružio njegovu povijest.

Matea Jurić

Josip Parat, ur., *Dunav u hrvatskoj povijesti i kulturi. Zbornik radova sa znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem održanog u Slavonskom Brodu i Vukovaru 10.-12. listopada 2018.*, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2021, 556 stranica

Zbornik radova *Dunav u hrvatskoj povijesti i kulturi* dosad je najobimniji doprinos proučavanju povijesti ove rijeke unutar hrvatske historiografije, a nastao je kao rezultat trodnevnoga znanstvenog skupa koji su 2018. suorganizirali Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskoga instituta za povijest i Gradska knjižnica Vukovar. Zbornik je svojevrsni tematski nastavak zbornika koji je slavonskobrodsko podružnica Instituta izdala 2015. godine – *Rijeka Sava u povijesti. Zbornik radova znanstvenog skupa održanog u Slavonskom Brodu 18-19. listopada 2013.* Oba zbornika, iako počivaju na ekohistorijskoj tematici, zahvaćaju mnogo širi spektar tema, a kao u savskom zborniku, i u ovome o povijesti Dunava objavljeni su radovi hrvatskih i srbijanskih

znanstvenika. Zbornik *Dunav u hrvatskoj povijesti i kulturi* sastoji se od 23 znanstvena rada koje je oblikovalo ukupno 25 autora. Radovi obuhvaćaju sva povijesna razdoblja od antike do suvremene povijesti te se, osim dominantno ekohistorijskim diskursom, odlikuju metodama kulturne, gospodarske, društvene i političke povijesti te povijesti svakodnevice. Tomu svakako treba dodati podatak da je zbornik interdisciplinaran te da su u njemu objavljene i etnološke, književnopovijesne, arheološke studije te studije s područja povijesti umjetnosti.

Nakon *Sadržaja* na hrvatskom i engleskom jeziku (5-10), u *Predgovoru* (11-13) urednik Josip Parat sažima historiografska ostvarenja u proučavanju rijeke Dunava i ekohistorije općenito unutar korpusa hrvatske historiografije. Između *Predgovora* i prvoga priloga nalazi se *Program skupa Dunav u hrvatskoj povijesti i kulturi* (15-19).

Prvih pet priloga posvećeno je antičkim temama, a prvi rad Jasne Šimić, *Granica i poveznica: Dunav u prapovijesti i ranoj povijesti* (21-29), kako i sam naslov kaže, osvrnuo se na šire povijesno razdoblje analizirajući podrijetlo imena, geografsko, prostorno i prometno značenje položaja Dunava te razvoj kultura i civilizacije na današnjim hrvatskim obalama Dunava u dijakronijskom nizu od neolitika pa sve do vremena izgradnje rimskoga limesa. Osnovna je misao članka staviti u suodnos Dunav kao prostornu granicu dugoga trajanja s također dugotrajnom ulogom komunikacijske i prometne poveznice srednjoeuropskoga prostora s jugoistočnoeuropskim prostorom, Sredozemljem i crnomorskim obalama.

Marija Buzov autorica je rada *Rimske ceste oko limesa na Dunavu* (31-57). U njemu nastoji na temelju podataka ostvarenja arheoloških iskapanja i dominantnije na temelju analize povijesnih izvora, osobito dokumenta *Notitia Dignitatum* iz 390-ih, rekonstruirati rimske ceste i infrastrukturu na samom dunavskom limesu i cjelokupnu